

— Մ ի Ո Ն —

ԻՊ. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

2013

1950

Յ ՅՈՒՆՈՒԱՐ Յ

ԹԻԻ 1

ԽՐԲԱԳՐԱԿԱՆ

ԱՄԱՆՈՐ ԵՒ ԾՆՈՒՆԴ

Օրերը որոնք մեր երէկը կազմեցին և որոնք մեր վաղը պիտի ըլլան, կը ներկայանան նորէն ծանր մտահոգութիւններու և անակնկալներու հանդէսով: Ոչ դուշակ, ոչ ալ ողբասաց կ'ուզենք ըլլալ, սակայն մարդկութեան առջև պարզուող մղձաւանջը կը շարունակէ մնալ սեւ, բոլոր բարի հաւանականութիւնները կը մոայլունչ ու կը թնջուկուն նորանոր տազնապներով: Ազգերու և ժողովուրդներու շահերն ու հետապնդումները անպէս դասաւորուած են այսօր, որ խաղաղութիւնը եթէ ոչ անվերապտանելի, գէթ շատ հեռու կը թուի ըլլալ:

Պատմութիւնը նոր փուլերու առաջնորդել ուզող միտքերը կրնան ոսկի հեռանկարներէն խօսիլ, իրողութիւն այն է որ տիրապետութեան և շահու կիրքը օրէ օր աւելի ամեհի կը դառնայ: Աշխարհի հզօրները ոչինչ կ'ուզեն զիջիլ իրենց փառքէն, ոսկիէն և փարթամութենէն, իսկ կորսնցնողներն ու զրկուածները չեն կրնար հաշտուիլ իրենց սահմանուած տիրուր իրականութեանը հետ:

Այս անհաշտ ու տրտում իրականութեան առջև որ դարբերուն է և բոլոր ժամանակի մարդկութեան, շուտաւ կը մնայ Աւետարանի բարոյականը, և չյերկիր խաղաղութիւն, ի մարդիկ հաճութիւն» պատգամը նորէն կը մնայ բարձրութեանց մէջ օրօրուող քաղցր աւազ մը, առանց կարենալ իջնելու աշխարհի վրայ:

Նոր Տարւոյ առաւօտը նոր յոյսերու խորհրդանիշ արեւածագով, հեռաւոր լոյսերու հետ, դառն ժպիտ մը միայն կը ծաղկեցնէ մեր շրթներուն, ու մենք իզուր կը փորձենք մոռնալ անցեալի ու ներկայի տխուր կողմերը, հաւկառակ նոր Տարին դիմաւորելու մեր աւանդական պատրաստակամութեան:

Մեր ճակատագիրը կ'ուզէ որ սփիւռքը այս տազնապներու ծիրին մէջ տակաւին շարունակէ մնալ, աշխարհի բոլոր անկիւններուն մէջ, դժուարութիւններու, պայքարի և անպատեհութեանց ընդմէջէն: Հատուածական անհանդուրժողութիւններ և պայքարներ, յարանուանական մեղադրանքներ և ճիղճ հաշիւներ, անմիտ յոխորտանքներ կը շարունակեն մթազնել մեր կեանքը, որ այնքան պէտք ունի փոխադարձ հասկացողութեան և համերաշխ զգացումներու:

իրարու դործ արգելելու, զիրար չէզոքացնելու և տապալելու համար վատնուած ուժերը, կորսուած պատեհութիւնները եթէ կիրարկուէին զրական նպատակներու համար, շատ բան պիտի շահեցնէին մեզի: Որքա՛ն փափաքելի պիտի ըլլար, մանաւանդ այս օրերուն, եթէ ունենայինք կարելի տրամադրութիւնը, մարդկօրէն և հայօրէն քննելու և լուծելու մեր առջև դրուած մեր ազգային կեանքէն ըխող այն հարցերը, որոնք այնքան պէտք ունին լուրջ և զիտակից գննութիւններու: Պէտք չէ առիթներ ստեղծել մեր ցեղային հաւաքական կորովը քայքայող արարքներու և անոր խղճմտանքը պղտորող առիթներու:

Պիտի ուզէինք որ աշխարհի չորս ծագերուն նետուած մեր ժողովուրդի բեկորները, այս օրերուն մանաւանդ ունենային մեր մեծ պապերու նկարագրի ամենէն սրտապնդիչ զիծը, ողջմտութիւնը, պարզել կարենալու այնպիսի գործունէութիւն մը որ նպատակ ունենար միայն մեր ազգային շահը հետապնդելու: Աշխարհի և Միջին Արեւելքի ամէն օր պարզուող կացութիւններու առջև պարտինք մեզի կանչել մեր դարաւոր իմաստութիւնը: Անծանօթ չեն մեզի պայմաններն ու անոնց ծնունդ տուող կողմերը, ու մենք գիտենք թէ արեւելքի, ինչպէս արեւմուտքի մէջ, ինչպէս կը ստեղծուին կնճիռները, թափ կ'առնեն զգացումները, և մանաւանդ ինչ միջոցներով կ'արտայայտեն անոնք իրենք զիրենք:

Ժիշդ է թէ մեր փոքրիկ համայնքները ցրուած ի սփիւռս աշխարհի, ի վիճակի չեն մասնակի և ինքնայատուկ քաղաքականութիւններ վարելու, սակայն այդ չի նշանակեր թէ մենք ամէն հովի առաջատու բացող, ամէն ձայնի և պատեհութեան ընդառաջող պատեհապաշտներ պարտինք ըլլալ: Մեր նախնիք արեւելեան ամպին համար ալ պատրաստ ունէին միշտ հովանոց. պէտք չէ վստահիլ այսօրուան արեւին, մոռնալու չափ անձրեւը որ կրնայ թափիլ երկինքներէն, մեր չսպասած վայրկեաններուն:

*

Այս ընդհանուր մտածողութեանց մէջէն մեր աչքին պարզուող ամենատխուր և մօտ պատկերը Պաղեստինի հայութեան ողբերգութիւնն է որ հանգոյց առ հանգոյց կը շարունակուի, յուսահատութեան մատնելով ամենէն կորովի հոգիներն անգամ:

Աղէտը վերջ չէ գտած, և կը շարունակուի նոյն թափով: Թէև կեանքի սպառնալիքը մեղմացած է մասամբ, սակայն Պաղեստինի հորիզոնները կը մնան մռայլ և անարև: Կեանքն ու շարժումը դադրած է ամենուրեք: Մեր ժողովուրդի մէկ հոծ մասը կը շարունակէ տակաւին մնալ վանքի պարիսպներէն ներս, իսկ ստուար մաս մը, տնազուրկ և անգործ, կը շարունակէ քաջքշելու իր կեանքը: Անդր-Յորդանանի և արտասահմանի մշուշներուն մէջ, սպասելով լաւագոյն օրերու խոստումին:

Տազնապի առջև է կեցած նոյնպէս Ս. Աթոռը: Պաղեստինի այս աղէտը շուրջ երկու տարիէ ի վեր զրկած է զինուորեալ Ուխտս կալուածական ու ելու-մտային իր բոլոր միջոցներէն: Այս տխուր պատկերը աւելի կը մթաղանէր եղբրական և անակնկալ մահովը Ս. Աթոռոյս Գահակալին, որ ըրաւ իր կարելին պահպանելու այս դարաւոր ժառանգութիւնը և մնուցանելու անոր կամարներուն ապաւինած իր տառապեալ հօտը:

1936 թ ա ի

162-38

Ձեռք կրնար հոս չյայտնել մեր ջերմ երախտագիտութիւնը արտասահմանի մեր մարմիններուն և համայնքներուն, որոնք հայու վայել կեցուածքով դիմաւորեցին և տակաւին կը շարունակեն դիմաւորել մեր կարիքները: Երախտագիտութեան մեծագոյն բաժինը կը պարտինք Հ. Բ. Ը. Միութեան, ազգին կարիքներուն միշտ հաղորդ և օժանդակ այդ «փոքրիկ հանրապետութեան», որուն սփոփարար ձեռքին շատ բան կը պարտի Ս. Յակոբեանց Ուխտը և անոր կամարներուն ապաւինած Պաղեստինահայութիւնը:

Ծնորհակալութիւն ի սրտէ Ամերիկահայութեան եղբայրական օժանդակութեան, և եզրիպտոսի ու Պաղտատի մեր պատուական ազգայիններուն մասնաւորաբար, որոնք անտարբեր չմնացին իրենց հարազատներու աղաղակող պէտքերուն առջև, և փութացին մխիթարութեան առիթը հանդիսանալ Պաղեստինի աղէտահար հայութեան: Ծնորհակալութիւն վերջապէս բոլոր անոնց որոնք ըրին իրենց կարելին մեր կարիքներուն հանդէպ, և հայ հոգիով ու պարտականութեամբ շարժեցան օգնութեան կարօտ իրենց Պաղեստինի եղբայրներուն հանդէպ:

Մեր եղբայրական շնորհակալութիւնը փրանսայի, Անգլիոյ, Լիբանանի և Սուրիոյ մեր համայնքներուն, ինչպէս նաև այն բարձր անձնաւորութիւններուն, որոնք ըրին իրենց կարելին որպէսզի Հայ Երուսաղէմը ունենայ իր կարելի նիւթական ապաւէնը: Ասոնց կարգին մեր խորին շնորհակալութիւնը նախ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին, Կիլիկիոյ Վեհ. Հայրապետին, Ամերիկայի առաջնորդ Տիրան Եպիսկոպոսին, Եզրիպտոսի առաջնորդ Մամբրէ Արքեպիսկոպոսին, Պաղտատի նախկին առաջնորդ Ռուբէն Արքեպիսկոպոսին, Արտաւազդ Արքեպիսկոպոսին, Զարեհ Եպիսկոպոսին, և վերջապէս բոլոր անոնց որոնք կատարեցին իրենց եկեղեցականի և հայու պարտքը:

Ու ամենէն վերջ մեր խորին երախտագիտութիւնը Ս. Աթոռոյս պատուական բարեկամին ու բարերարին Վսեմ Գալուստ Կիւլպէնկեանի, որ իր տոհմին յատուկ բարեգործելու արուեստով մը պիտի հասնէր Ս. Աթոռոյ պէտքին, իր առատաբաշխ նուիրատուութիւններով, ազնուական վերնութեամբ, որ կնիքն է իր նկարագրին:

Վստահ եղէք թէ Ս. Աթոռ զրկուած իւրաքանչիւր ձեր լուման երբ կը փրկէ մանուկ մը, կը յուսադէ ծեր մը, կը հագուեցնէ մերկութիւն մը, եւ զերեզմանէն ետ կը կանչէ ձեր հարազատներէն մին, կը հարկւրապատկուի իր արժէքին մէջ: Տէրը թող վարձահատոյց ըլլայ բոլոր անոնց՝ որոնք ետ չդարձուցին մեր իրենց կարկառած ձեռքը:

Աղէտն ու կարիքը դժբախտաբար կը շարունակուին նոյն թափով: Երախտապարտ և շնորհակալ ենք ցարդ եղածին համար, սակայն մեր ճակատագիրը կը ստիպէ մեզի կրկնել մեր խնդրանքը արտասահմանի մեր աւելի բախտաւոր արեւակիցներուն, շարունակելու համար իրենց բարիքի դործը, ի նպաստ այս նուիրական Հաստատութեան և անոր թեւերուն ներքև ապաստան դաւած մերազն ժողովուրդին, որպէսզի ան ի վիճակի ըլլայ շարունակելու իր նիւթական գոյութիւնը, մինչև որ բացուին Աստուծոյ ոգորմութեան դուռները և Ս. Երկիրը վերագտնէ իր բնականոն կեանքը: Պաղեստինի աղէտահար ու շուարած արեւակիցներուն հանդէպ խղճի և արեան պարտականութեան ձեր այս հատուցումը մեծագոյն մխիթարութիւնը պիտի ըլլայ անոնց՝ նոր Տարւոյ սեմին, իր-

բեւ գերագոյն երաշխիք և կազանդէք ձեզմէ իրենց ընծայուած: Հայու վայել զգացումով շերմագինս պիտի խնդրէինք արտասահմանի մեր եղբայրներէն, որ չմոռնային Պաղեստինի իրենց հարազատները նոր Տարւոյ և Ծննդեան այս ուրախութիւններուն ընդմէջէն, որպէսզի կազանդի անծառ ու ազգատիկ իրենց սեղաններուն շուրջ, տրամութեան թախիծով չպաղէր նայուածքը բախտէն զարնուած իրենց փոքրիկներուն:

Տառապեցանք, մաշեցանք, հինցանք, մեռանք, սակայն նոր Տարւոյ սեմին՝ ձեր ազնիւ այս արարքներուն անդադարձներն են որ պիտի շարունակեն խմորը կազմել զալիքին, անշուշտ որոշ յաւելումներով, վասնզի ամէն ապրում մեր հողին վրայ ճամբու մը պէս է, նման արցունքի հետքին մեր այտերէն վար: Ուրիշ խօսքով մեր վաղը թաւալուն կաթիլ մըն է մեր երէկի ճամբաներէն փշուր փշուր գոյանալիք:

Կեանքը մեզի բերաւ տրամութիւններ, յուսահատութիւններ և զրկանքներ, հակառակ այս բոլորին շունեցանք տկարութիւններ, և լաւագոյն օրերու յոյսով շարունակեցինք մեր կեանքը ու կը շարունակենք: Տառապեցանք, մաշեցանք, հինցանք, բայց տարօրինակ, նոր Տարւոյ սեմին ինքզինքնիս կը զգանք աւելի քան նոր, ու այս շնորհը երկինքէն մատուցուած, կը թեթեւայ այն վստահութեամբ թէ մինակ չմնացինք մեր զրկանքներուն և սուղին հետ: Եւ այս ողին անծանօթ և նոր վաղուան մը մէջ կը մխէ իր լուսաւոր ծայրը մեր հողի տրամութիւններուն վրայ կաթեցնելով իր նորութիւնն ու խրախոյսը:

* *

Եթէ Ամանորը նորոգուող ժամանակին պայծառ ըմբռնումն է, Ծնունդը այդ նորոգուած ժամանակին մէջ կը նորոգէ առաւելապէս կեանքին ըմբռնումը, իբրև մարդկային ճակատագրին կրած մեծագոյն յեղաշրջումին յիշատակը՝ և անոր տեւականացման տօնը:

Ծնունդը սրտառուչ և գեղեցիկ դրուագ մը չէ միայն, այլ սկիզբը նոր կարգի մը մարդկային կեանքին մէջ: Մարդուն կեանքն ու պատմութիւնը շնորհիւ այդ Յայտնութեան կը ստանային նոր նշանակութիւն: Մարդկային պատմութիւնը կը խառնուէր Աստուածայինին, և փոխադարձաբար: Ինչ փոյթ թէ Ծննդեան զանգակներուն «... յերկիր խաղաղութիւն, ի մարդիկ հաճութիւն» համերգին յաճախ խառնուի արցունք և արիւն և հեծեծանքը տառապող մարդկութեան: Ան, խաղաղութեան և սիրոյ Իշխանը, նորէն կը ծնի ինչպէս մսուրին, այնպէս ալ մարդոց հողիներուն խորը, ի հեճուկս աշխարհի աղմուկներուն, որոնք կրնան շարունակել իրենց ահաւոր և խելադար հանդէսը:

Աստուածայանութեան խորհուրդը թեաւոր վերելքով մը կը հանէ զմեզ երկրէն դէպի երկինք, հանդիսատես ընելով «մարմնով» երկցող Աստուծոյ զօրութեանը՝ որ յաւիտենական է:

Մարդուն կեանքն ու պատմութիւնը՝ շնորհիւ այդ յայտնութեան կը ստանային նոր նշանակութիւն, Աստուած կը մասնակցէր մարդուն պատմութեան, ու կը լեցուէր բացը որ կար հողին և մարմնին միջև:

Գրիստոնէութենէն առաջ մարդը ազատ չէր, վասնզի մաս կը կազմէր

բնութեան, և հազորդ ու զերի էր ստորին ուժերու: Քրիստոս եկաւ ազատագրելու մարդը այդ ոյժերու գերութենէն, և զետեղեց զայն հոգեկան կարգին մէջ, խառնելով այս կերպ իր պատմութիւնը երկնքի պատմութեան, միացնելով Աստուծոյ և մարդուն ճակատագիրները: Իննդեան գերագոյն նշանակութիւնը կը կայանայ Աստուծոյ Հայրութեան և մարդուն որդիութեան մէջ. այս իրողութեամբ պայմանաւորուած է քրիստոնէական բարոյականը: Ինունը մարդուն և Աստուծոյ երջանիկ հանդիպման, աւելի ճիշդ և պատկերաւոր բացատրութեամբ մը, կորսուած որդիին և Հօր վերագիւտին, այսինքն Աստուծոյ Հայրութեան և մարդուն որդիութեան տօնն է:

Մեր մէջ և մեզի հետ ունինք այլեւս Աստուծոյ ներկայութիւնը, եղբօր մը, բարեկամի մը անուշ և կաղերւորիչ կերպարանքին տակ: Արդարութիւն, ճշմարտութիւն, ազատութիւն և սէր այլեւս լոկ բաւեր չեն, այլ շարժուն և զործօն զօրութիւններ: Մարդը կրնայ նոյն կաւէ կանթեղը ըլլալ, հողագանգուած իրականութեամբ, թշուառութեամբ և վշտով առլի, բայց յոյսին բերկրանքովը յաւէտ շողափայլ:

Ի՞նչ խոր և սուրբ յոյգերով կը բարախէր արդեօք հայ ներշնչուած քերթողին սիրտը երբ հովիւներուն երգակից հրեշտակներու փառաբանութեան խառնելով իր յափշտակուած սրտին աւաչը, Աստուածայայտնութեան հրաշալի դէպքին յիշատակին, կը զօնէր մտասքանչութեամբ: «Խորհուրդ մեծ և սքանչելի որ յայսմ աւուր յայտնեցաւ. հովիւքն երգեն ընդ հրեշտակս, տան աւետիս աշխարհի»:

Վաստան ենք թէ ի լուր մեր պատմութեան և խղճմտանքի մութ քարայրներէն հոսող այդ կանչին, ամէն հայ պիտի զգայ մաս մը իր հոգիէն, նման այն աքսորեալին որ կը սարսռայ երբ կը լսէ իր հեռաւոր հայրենիքին մէկ երգը: Վասնզի ինչ որ կեանքին մէջ մեզ կ'ընէ վայրկեանի մը համար նոյնիսկ զիտակից թրթիռ, կայլակն է անբաւութեան խորհուրդէն ինկած մեր հոգիին:

Ժողովուրդ Հայոց ի սփիւռս աշխարհի տարտղնուած, Ս. Իննդեան Այրէն քեզի եկող քու սրբազան շարականներուդ ընդմէջէն, շարունակէ հաւատալ այս հրաշալի խորհուրդին, որ Բեթղեհէմինն է, քու պատմութեանդ, դաբերուդ, և մշտանրաւ ու նորանորոգ կեանքիդ: